

для выявления семантико-корреляционных отношений исследуемых лексем: критерий хи-квадрат (χ^2) и критерий взаимной сопряженности Чупрова (K), которые дают возможность установить закономерную сочетаемость компонентов поля.

Ключевые слова: семантическая структура слова, лексико-семантическая группа, парадигматика, синтагматика, эпидигматика, сема, семный комплекс, семема.

Lypka Svitlana. Lexical-Semantic Characteristics of the Verbs Denoting Impertinent Behaviour in Modern German (Syntagmatic, Paradigmatic and Epidegmatic Aspects). The article deals with the comprehensive study of the semantic characteristics of verbs denoting *impertinent behaviour* in modern German. Both system-centric and anthropocentric approaches have been combined in the paper with the aim to determine the nominative space covered by the components of the researched lexical-semantic group, and to determine their systemic paradigmatic, syntagmatic and epidegmatic characteristics. The semantic features of the systemic formation (lexical-semantic group) have been described with the help of quantitative-formalized (approximated and static) methods. The study of syntagmatic features of lexical units denoting impertinent behaviour is conducted on the basis of researching their lexical, semantic and syntactic combinability with nouns, adjectives and verbs. The analysis of epidegmatic characteristics (semes, seme complexes) on the basis of studying lexicographic sources and media texts revealed the influence of the context on the realization of the semantics of the semes determined on the basis of dictionaries, which often leads to the appearance of new semes or seme complexes, not registered by the dictionaries, and the change in the order of the hierarchical structure in the semantics of the word.

Key words: lexical-semantic group, syntagmatic connections, paradigmatic relations, epidegmatic characteristics, sememe, seme, seme complex.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2015 р.

УДК 81'373.43:796.5

Андріана Литвин

Телескопія як ефективний спосіб утворення неологізмів у лексиці англійської мови спортивно-туристичної сфери

У статті досліджено телескопію як активний спосіб словотвору неологізмів у лексиці англійської мови спортивно-туристичної сфери. Зазначено, що, незважаючи на суперечності щодо феномену телескопії, усе ж таки більшість науковців уважають, що це окремий спосіб словотвору, який потребує подальшого детального вивчення. Розглядаючи природу телескопії, дослідники підкреслюють її комплексний характер, який полягає у використанні механізмів стягнення основ, скорочення та фрагментації слів. Під час аналізу телескопійних одиниць спортивно-туристичної сфери увагу приділено структурній будові й семантиці лексем. Визначено низку моделей утворення телескопізмів у спортивно-туристичній сфері. Виділено три основні семантичні групи телескопійних одиниць спортивно-туристичної сфери. У статті описано роль телескопії у формуванні нових словотворчих способів, зокрема афіксальної деривації, у результаті якої утворюються нові деривати, а також проаналізовано гаплогічні одиниці, що виникли внаслідок накладання компонентів на стику обох слів.

Ключові слова: телескопія, словотвір, неологізм, афераза, апокопа, гаплогія, аналогія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Безперервний розвиток мови виявляється в збагаченні її неологізмами, які відображають результати когнітивної діяльності людини. Сьогодні англійська мова як мова міжнародного спілкування перебуває на стадії неологічного розквіту, результатом якого є не лише значне поповнення словникового складу мови, а й зміни в джерелах і способах утворення англійських інновацій.

На сучасному етапі розвитку англійської мови спостерігається її спроможність оновлюватися та збагачуватися завдяки власним ресурсам, тобто через створення нових лексичних одиниць на основі вже відомих слів [4, с. 13]. Таким чином, знижується кількість запозичених слів, однак контакти з іншими мовами залишаються помітними на всіх рівнях мови. Як наслідок, англійська мова збага-

чується новими словотворчими елементами, які стають продуктивними у формуванні нових лексичних одиниць.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Упродовж останніх років у лінгвістичних дослідженнях значна увага приділяється телескопії як одному з найефективніших способів словотвору. Під телескопією розуміють спосіб словотворення, у процесі якого відбувається злиття повної основи одного слова зі скороченою основою іншого або зрощення двох скорочених основ вихідних слів [1, с. 174]. Цей спосіб утворення лексем також називають злиттям, звуженням, контамінацією, гібридизацією. В англомовній літературі явище телескопії називається *blends, blendings, fusions, portmanteau words*.

На сьогодні існують різні погляди щодо феномену телескопії як способу словотвору в англійській мові. Деякі науковці відносять телескопійні одиниці до аббревіації (Р. І. Могилевський, О. С. Кубрякова), а також до складноскорочених слів та словоскладання (М. М. Шанський). Однак більшість учених виділяють телескопію як окремий спосіб словотвору (Ю. А. Зацний, С. М. Єнікєєва, Л. Ф. Омельченко, Т. Н. Астафурова). Самостійність телескопії підтверджується структурно-семантичними та функціональними особливостями телескопійних одиниць, які об'єднують дві чи більше лексичні одиниці й характеризуються певним функціональним відношенням.

Перші слова, що виникли під дією телескопії, мали гумористичний характер, однак із ХХ століття телескопія спостерігається як активний спосіб формування неологізмів у всіх сферах людського суспільства. Ю. А. Зацний указує, що на початок ХХІ ст. не тільки спеціальні, а й загальні словники, особливо словники нової лексики, зафіксували декілька тисяч телескопійних одиниць, що з'явилися в англійській мові.

Розглядаючи природу телескопії, дослідники підкреслюють її комплексний характер, який полягає у використанні механізмів стягнення основ (що притаманне словоскладанню) та механізмах скорочення й фрагментації слів (формотворення). Науковці також виділяють зв'язок між механізмами утворення телескопії та словоскладання. Цей зв'язок, як зазначає С. М. Єнікєєва, полягає в тому, що, по-перше, в основі утворення телескопізмів і складних слів лежать вільні лексичні одиниці; по-друге, у семантичному плані обидва способи словотвору – це універбація семантики сполучення слів в межах однієї лексичної одиниці; по-третє, під час утворення телескопізмів та композитів відбувається складання основ [3, с. 422].

Проте головною відмінністю телескопії від композиції є те, що вона ґрунтується на стягненні основ, які частково, або повністю втратили свою цілісність [3, с. 422].

Розглядаючи зв'язок телескопії та аббревіації, варто зазначити, що їх відмінність полягає в тому, що більшість телескопійних одиниць не мають відповідників у вільних словосполученнях, а утворюються на основі асоціативних зв'язків між двома синтаксично обумовленими одиницями.

Аналізуючи телескопійні одиниці, варто брати до уваги два аспекти – структуру (план вираження) та семантику (план змісту). Структурна будова телескопізмів визначається кількістю і якістю елементів, що входять до їхнього складу. У сучасній англійській мові розрізняють різні типи телескопійних лексем.

Поштовхом до формування нових телескопічних одиниць є тенденція, яку науковці називають «мовною економією», або «законом економії мовних зусиль», що полягає у відборі тих мовних засобів, які несуть найбільше інформації.

Окрім прагматичної значущості, телескопізми характеризуються незвичними фонологічними формами, які надають одиницям експресивності та емоційності.

Мета статті полягає у визначенні моделей утворення телескопізмів у спортивно-туристичній сфері; виділенні основних семантичних груп телескопійних одиниць спортивно-туристичної сфери; вивченні ролі телескопії у формуванні нових словотворчих способів, зокрема афіксальної деривації, а також у визначенні гаплогічних одиниць, які виникли внаслідок накладання компонентів на межі обох слів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Існує низка моделей механізмів утворення телескопізмів. Найпродуктивнішими моделями в спортивно-туристичній індустрії є телескопізми, що утворилися з повної основи першого вихідного слова та з фрагмента іншого слова (аферези). Графічно ця модель зображається як **ab + cd > abd**, наприклад *aquascape* < *aqua* + *landscape* – «підводний пейзаж», *daycation* < *day* + *vacation* – «короткотривала поїздка без ночівлі», *mancation* < *man* + *vacation* – «відпочинок, розроблений суто для чоловічої компанії»,

naycation < *nay* + *cation* – «відпочинок, під час якого не витрачаються гроші ні на подорожі, ні на інші розваги», *staycation* < *stay* + *vocation* – «відпустка, яку проводять удома», *travelcade* < *travel* + *cavalcade* – «колона туристичних автомобілів», *fake-ation* (*fakeation*, *facation*) < *fake* + *vacation* – «відпочинок, під час якого велика кількість часу приділяється роботі», *thrillaxation* < *thrill* + *relaxation* – «робити щось, що захоплює та розслабляє», *vacationary* < *vacation* + *missionary* – «людина, яка виконує короткотривалу місіонерську роботу під час відпустки».

Інша продуктивна модель формування телескопізмів у спортивно-туристичній сфері – скорочення фрагмента основи першого вихідного слова (апокопа) із повною основою іншого. Це модель – **ab + cd > acd**, наприклад: *acrobranching* < *acrobatics* + *branching* – «ходіння» кронами дерев, *brodog* < *brother* + *dog* – «молодий хлопчина, який любить дивитися спортивні ігри та проводити час у барі з іншими молодиками-однотумцями», *motorcamping* < *motor-car* + *camping* – «табір для автотуристів», *exergaming* < *exercise* + *gaming* – «фізичні вправи з відеосупроводом», *voluntour* < *volunteer* + *tour* – «туристична мандрівка, яка водночас передбачає і добровільне виконання певних робіт», *voluntourism* < *volunteer* + *tourism* – «поєднання туристичних мандрівок із добровільним виконанням певних робіт», *voluntourist* < *volunteer* + *tourist* – «той, хто поєднує туристичні мандрівки з добровільним виконанням певних робіт», *athslay* < *athlete* + *slay* – «убивство найуспішніших атлетів чи спортсменів на замовлення з боку конкурентів», *paragliding* < *parachute* + *gliding* – «парапланеризм», *paradoctor* < *parachute* + *doctor* – «лікар, якого доставляють на літаку та спускають на парашуті у віддалених районах для надання допомоги потерпілим і хворим», *parahawking* < *parachute* + *hawking* – «польоти парапланеристів із тренуваними птахами-хижаками, котрі допомагають знайти тепловий потік, у якому значно легше здійснювати політ», *paralpinism* < *parachute* + *alpinism* – «піднімання на гору пішки, а потім спускання з гори за допомогою параплана (або іншого подібного засобу)», *paramotoring* < *parachute* + *motoring* – «пересування повітрям за допомогою спеціального купола, обладнаного двигуном», *heliskiing* < *helicopter* + *skiing* – «катання на лижах у високогірній місцевості, куди можна добратися лише на гелікоптері».

За розглянутими моделями утворюється найбільша кількість телескопічних лексичних інновацій, проте можна виділити й менш продуктивні моделі. Серед них – злиття апокопи з афerezєю. Наприклад, модель **ab + cd > ad**: *gelfie* < *gym* + *selfie* – «селфі, зняте в спортзалі», *racino* < *race* + *casino* – «ігрові автомати та інші аксесуари бігових доріжок на іподромах», *transumer* < *transient* + *consumer* – «мандрівник, який витрачає великі суми грошей (особливо на покупки)».

Слід зазначити, що семантика – це не завжди проста універбація значень вихідних лексичних одиниць. У спортивно-туристичній сфері виділено три основні групи телескопічних слів. Перша група – це слова, значення яких повністю відповідає значенню двох компонентів, наприклад, *aquascape* – «підводний пейзаж», *athslay* – «убивство найуспішніших атлетів чи спортсменів».

Друга група – це слова, загальне значення яких не повністю відповідає сумі значень компонентів, однак складається на їх основі: *fakeation* – «відпочинок, під час якого велика кількість часу приділяється роботі», *thrillaxation* – «робити щось, що захоплює та розслабляє», *brodog* – «молодий хлопчина, який любить дивитися спортивні ігри та проводити час у барі з іншими молодиками-однотумцями», *exergaming* – «фізичні вправи з відеосупроводом», *glamping* – «полегшена форма пішого туризму», *travelcade* – «колона туристичних автомобілів».

Третя група – це коли один компонент визначає інший, доповнює значення, уточнює його. Як правило, другий компонент – базовий: *daycation* – «короткотривала поїздка без ночівлі», *gelfie* – «селфі, зняте в спортзалі», *racino* < *race* + *casino* – «ігрові автомати та інші аксесуари бігових доріжок на іподромах», *vacationary* – «людина, яка виконує короткотривалу місіонерську роботу під час відпустки».

Більшість телескопічних одиниць спортивно-туристичної сфери – це іменники, хоча зростає й кількість прикметників, наприклад: *thrillaxing* < *thrill* + *relaxing* та дієслів: *thrillax* < *thrill* + *relax*.

Телескопізми не просто збагачують словниковий склад, а й сприяють виникненню похідних слів. Важлива роль телескопії як способу словотвору полягає в тому, що на її основі формуються подальші способи, зокрема афіксальна деривація, у результаті якої утворюються деривати: *thrillaxation* (*thrill* + *relaxation*) – *thrillaxing*, *thrillax*. Здебільшого деривати позначають виконавців діяльності та виступають у ролі іменників із суфіксом *-er ma -ist*: *fake-ation* (*fake* + *vacation*) – *fakeationer*; *glamping* (*glamour* + *camping*) – *glamper*; *naycation* (*nay* + *vacation*) – *naycationer*; *staycation* (*stay* + *vacation*) –

staycationer, heliskiing (helicopter + skiing) – heliskier, paragliding (parachute + gliding) – paraglider, mancation (man + vacation) – mancationer, paralpinism (parachute + alpinism) – paralpinist, voluntourism (volunteer + tourism) – voluntourist. Деякі похідні слова вказують на процес виконання діяльності. Цю групу складають іменники із суфіксом *-ing*: *mancation – mancationing*.

Роль телескопії полягає також у тому, що цей спосіб сприяє формуванню нових словотворчих елементів, які в подальшому можуть функціонувати як суфікси або префікси. Такі словотворчі елементи формуються та закріплюються в мові внаслідок створення великої кількості телескопійних одиниць з одним і тим самим елементом. Зазвичай, перше телескопійне утворення є словом-зразком, а інші утворюються за аналогією. Ефективним словотворчим елементом можна вважати *vacation (-cation)*: *naucation, staycation, mancation, daycation*. Тут відбувається зрощення повних основ: *nay, stay, man, day* з афезою *-cation* – скороченням лексеми *vacation*.

Фрагмент *para-* «parachute» сформувався завдяки низці одиниць, до складу яких він входить. Цей елемент указує на дію, яку обов'язково слід виконати за допомогою парашута: *paragliding, paradoctor, parahawking, paralpinism, paramotoring*.

Важливим явищем у телескопії є гаплогія. Гаплогічні одиниці виникають у результаті накладання компонентів на межі обох слів. Накладання може бути і на фонетичному, і на графічному рівні: *transumer < transient + consumer*. Дослідники наголошують, що гаплогічні телескопійні одиниці наділені високим рівнем експресивності та переважно вживаються як okazionalni одиниці. Варто зазначити, що через те, що виникає потреба позначати нові поняття та явища в процесі творення телескопійних одиниць, відбувається деяка навмисність, наприклад, *shamateur < sham + amateur* – спортсмен-професіонал, який виступає за аматорів [8, с. 13].

Продуктивність телескопії проявляється в утворенні одиниць, які виникли на основі попередньої фрагментації двох одиниць. Таке явище називається «вторинною телескопією».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз неологізмів спортивно-туристичної сфери засвідчив, що телескопія – це один із провідних способів словотвору в англійській мові, завдяки механізмам якої утворюється велика кількість неологізмів. У сфері спортивного туризму продуктивними моделями телескопії є: 1) **ab + cd > abd**, 2) **ab + cd > acd**, 3) **ab + cd > ad**. У статті виділено три основні групи телескопійних слів. Першу формують слова, значення яких повністю відповідає значенню двох компонентів; до другої належать слова, загальне значення яких не повністю відповідає сумі значень компонентів, однак складається на їх основі; третю групу утворюють телескопійні одиниці, у яких один компонент визначає інший, доповнює та уточнює його. Роль телескопії полягає в тому, що на її основі формуються подальші способи словотвору, зокрема афіксальна деривація, у результаті якої утворюються деривати. Здебільшого деривати позначають виконавців та процес діяльності. Телескопія полягає й у тому, що цей спосіб сприяє формуванню нових словотворчих елементів, які в подальшому можуть функціонувати як суфікси або префікси. У сфері спортивного туризму трапляються гаплогічні одиниці, які наділені високим рівнем експресивності. Перспективним напрямом вважаємо дослідження ролі аналогії в утворенні нових телескопійних одиниць.

Джерела та література

1. Астафурова Т. Н. Телескопія: новий спосіб словообрання? / Т. Н. Астафурова, О. Н. Сухорукова // Вестн. Волгоград. гос. ун-та. Серия 2 : Языкознание. – 2006. – № 5. – С. 182–185.
2. Бортничук Е. Н. Словообрання в сучасному англійському мові : учеб. пособие для студ. ин-тов и фак. иностр. яз. / Е. Н. Бортничук, И. В. Василенко, Л. П. Пастушенко // под ред. Ю. А. Жлуктенко. – Киев : Высш. шк., 1988. – 263 с.
3. Єнікєєва С. М. Роль телескопії в збагаченні лексики сучасної англійської мови / С. М. Єнікєєва, Д. С. Єнікєєв // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – С. 420–426.
4. Зацний Ю. А. Нова розмовна лексика і фразеологія : англо-український слов. / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова кн., 2009. – 295 с.
5. Зацний Ю. А. Сучасний англійський світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів : ПАІС, 2007. – 228 с.
6. Лейчик В. М. Об одном малоизученном способе словообрання («телескопные слова» современного французского языка) / В. М. Лейчик // Филологические науки. – 1966. – № 3. – С. 14–21.
7. Могилевский Р. И. Аббревиация как лингвистическое явление : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Р. И. Могилевский. – Самарканд, 1966. – 20 с.

8. Омельченко Л. Ф. Прагматичні характеристики англійських телескопізмів / Л. Ф. Омельченко ; О. О. Жихарева // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – Житомир, 2010. – С. 12–16.
9. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / В. Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / В. Н. Телия ; отв. ред. Б. А. Серебренников ; АН СССР. Ин-т языкознания. – М. : Наука, 1988. – С. 173–203.
10. Тимошенко Т. Р. Телескопия в словообразовательной системе современного английского языка : дис. канд. филол. наук / Т. Р. Тимошенко. – Киев, 1975. – 192 с.
11. Янков А. В. Суспільно-політичні неологізми, утворенні телескопією / А. В. Янков // Мова і культура нації : зб. наук. пр. – Львів : [б. в.], 2001. – С. 215–221.
12. The Oxford Dictionary of New Words / Edited by Elizabeth Knowles with Julia Elliot. – Oxford : University Press, 1997. – 357 p.

Литвин Андриана. Телескопия как эффективный способ образования неологизмов в лексике английского языка спортивно-туристической сферы. В статье исследуется телескопия как активный образ словообразования неологизмов в лексике английского языка спортивно-туристической сферы. Отмечается что, несмотря на разногласия относительно феномена телескопии, все же большинство ученых считают, что это отдельный способ словообразования, который требует дальнейшего детального изучения. Рассматривая природу телескопии, исследователи подчеркивают ее комплексный характер, который заключается в использовании механизмов выиспания основ, сокращения и фрагментации слов. При анализе телескопийных единиц внимание уделялось структурному строению и семантике лексем. Определен ряд моделей образования телескопизмов в спортивно-туристической сфере. Выделены три основные семантические группы телескопийных единиц спортивно-туристической сферы. В статье описана роль телескопии в формировании новых словообразовательных способов, в частности аффиксной деривации, в результате которой образуются новые производные, а также проанализированы гаплогогични единицы, возникшие в результате наложения компонентов на стыке двух слов.

Ключевые слова: телескопия, словообразование, неологизм, аффераза, апокопа, гаплогология, аналогия.

Lytvyn Andriana. Blending as an Effective Way in the Formation of Neologisms Relevant to Sports Tourism in the English Language. This article introduces blending as a productive way of forming neologisms in the English language in relation to Sports Tourism. The literature on blending shows a variety of approaches to study this phenomenon. Although scientists argue about blending to be a separate way of word-formation, the majority proves it to be one of the specific ways of forming new words, and that further research is needed. While determining the phenomenon of blending, researchers put emphasize on its complex character which is the mechanism of components blending shortening and fragmentation. Particular attention is paid to the analysis of blends structure as well as semantics. Few patterns of blends are distinguished. The three main groups of blends according to their formation are regarded here. This article highlights the relationship of blending with other ways of word-formation e. g. affixation that results in formation of new derivatives and new words. The role of haplogy is also determined in this article that is the elimination of a syllable when two consecutive similar or identical syllables occur.

Key words: blending, word-formation, neologisms, afereza, apokopa, haplogy, analogy.

Стаття надійшла до редколегії
31.03.2015 р.

УДК 811.111'367.622'373

Ірина Навроцька

Функціональний аспект розмежування омонімії та полісемії іменників у сучасній англійській мові

У статті показано спосіб розмежування омонімії та полісемії за допомогою дистрибутивного моделювання, що передбачає порівняння частотних показників різних значень за заданими дистрибутивними формулами сполучуваності в корпусних текстах. У результаті проведеного аналізу іменників на основі однієї з дистрибутивних моделей, тобто ядерної моделі сполучуваності іменника (іменник+іменник), знайдено безпосередні іменники-ідентифікатори, а також віддалені ідентифікатори для полісемії, гетеросемії чи омонімії, які належать до інших частин мови. Усі значення іменника умовно називаються «лексико-семантичними еле-